

# • DE ZWERFSTEEN

PERIODIEKE UITGAVE VAN DE HISTORISCHE VERENIGING STEENDEREN

**HVS**

[www.historischeverenigingsteenderen.nl](http://www.historischeverenigingsteenderen.nl)

## • *Derk Jan Smeitink Rijwielen, van 1915 tot 1934'*

- Werken en wonen langs de ZE-weg
- Archief 'De Koedokter'
- Boerderij Steenweert in Bronkhorst

• 2015-4

**W**e leven momenteel in een roerige tijd met veel veranderingen. Een niet aflatende vluchtelingenstroom is op weg naar Europa, een complete volksverhuizing. Er heerst veel onzekerheid. Misschien kunnen we lering trekken uit het verleden want de geschiedenis herhaalt zich wordt vaak gezegd.

Als historische vereniging beperken we ons tot de plaatselijke geschiedenis. De HVS heeft een drukke periode met veel activiteiten achter de rug. Zo werd in september een bezoek gebracht aan de Hoge Linie - een bijzonder vestingwerk van begin 1700 - in Doesburg. Veel geïnteresseerden waren hiervoor op de fiets naar Doesburg gekomen.

In oktober was er een zeer interessante en goedbezochte dialezing over 'Huis Bergh en familie van Heek' door de heer Goderd van Heek. Hij is de tweede zoon van Dr. Jan Herman van Heek, die het kasteel met 1400 ha. in 1912 kocht. Het werd een bijzondere avond mede door de prachtige manier van vertellen van deze 92 jarige!

In november hebben we een succesvolle rookworstactie gehad, in nauwe samenwerking met Gerrit Heezen en we willen hier een jaarlijks terugkerende actie van maken.



#### Alle rechten voorbehouden.

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden vervoerd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

In deze laatste Zwerfsteen van dit jaar vindt u uit de serie Werken en Wonen langs de ZE-weg een mooi artikel van Bertus Rietberg over fietsenmaker Smeitink en zijn familie. In 1934 werd het pand verkocht aan de familie Aalbers, bij vele leden wel bekend. Van de hand van Wim Jansen een interessant artikel; Archief 'De Koedokter'. Hierin vindt u naast uitleg over het familie verleden o.a. oude recepten van Koedokter Jansen uit 1866, voor de behandeling van koeien met melkziekte, lichtziekte en vlek of traan op de ogen. Alice Garritsen heeft een weer een gedegen artikel geschreven over Boerderij Steenweert in Bronkhorst en haar bewoners door de eeuwen heen. Helaas is de Steenweert in 1886 afgebroken, het huis moet minimaal 150 jaar oud geweest zijn, maar mogelijk nog ouder.

Ik wens u veel leesplezier. Waarschijnlijk ben ik hiermee de eerste, maar ik wil u allen graag een goede jaarwisseling toewensen en hoop u op de eerstkomende lezing op 18 januari 2016 te mogen verwelkomen.

*Gerard Huetink, voorzitter* ■

# HVS

## COLOFON

De Zwerfsteen is de kwartaaluitgave van de Historische Vereniging van (de voormalige gemeente) Steenderen, opgericht 1 juni 1992.

## REDACTIE

### Eindredacteur en layout:

Robert Sesink  
Kastanjelaan 23  
7221 GC Steenderen  
Tel. 06-34854437  
Email: robert@sesink.nl

### Redactieleden:

Mieke van der Valk  
Herman Nieuwenhuis

Correctie: Anneke Parent

## BESTUUR

### Voorzitter:

Gerard Huetink  
Bakerwaardseweg 15a  
7226 LR Bronkhorst  
Tel. 0575-472283

### Secretaris/bezorging:

p.a. Diane Teunissen  
Bobbinkstraat 28  
7223 LW Baak  
hvs.1992@hotmail.com

### Penningmeester:

Maurice Cremers  
A. Ariënsstraat 35  
7221 CA Steenderen  
Tel. 0575-555815

## LEDEN

Willy Pasman, 0575-452457  
Diane Teunissen, 0575-441910  
Bertus Rietberg, 0575-452004

## ARCHIEF

Ons archief aan de Hofstraat 4 te Baak is op donderdagmiddag en elke eerste dinsdag van de maand van 18.30 uur tot 21.00 uur voor leden en geïnteresseerden geopend. Email: h-v-s@hetnet.nl

## CONTRIBUTIE

De contributie bedraagt 25 euro per jaar per adres.

Regiobank Steenderen  
Bankrekening:  
NL16 RBRB 0685 2897 10,  
t.n.v. Hist. Ver. Steenderen.

Losse nummers van de Zwerfsteen zijn te verkrijgen bij het secretariaat. Kosten: 5 euro per stuk; 7,50 euro in geval van omvangrijker uitgaven.

ISSN: 1386 - 5943  
Opplage: 415

# Werken en wonen langs de

## Zutphen-Emmerikseweg

*Reeks verhalen over de geschiedenis van de middenstand en de industrie langs de ZE-weg in Baak en Toldijk én van de mensen die er woonden van ca 1900 tot ca 1960. De artikelen zijn voor een groot deel gebaseerd op interviews met mensen die die periode zelf hebben meegemaakt, of kunnen putten uit verhalen van hun ouders of grootouders. De foto's komen veelal ook van de bewoners. Zo nu en dan maken we een klein uitstapje buiten de ZE-weg of buiten deze periode als dat in het verhaal past.*

Door Bertus Rietberg

### **Derk Jan Smeitink Rijwielen, van 1915 tot 1934 (D.J. Smeitink 1884-1954)**

Aan het begin van de Hoogstraat in Toldijk, vanaf 'den Bremer' het tweede huis links, staat een bungalow die in Toldijk nog vaak 't Huus van Steert' genoemd wordt, naar de man die het huis in 1975 liet bouwen. Het pand dat er voordien stond was in 1911 gebouwd en brandde in 1974 af.

Opdrachtgever in 1911 was de toen 27-jarige Derk Jan Smeitink, die op een stukje bouwland van Derk Massink een winkel-woonhuis-

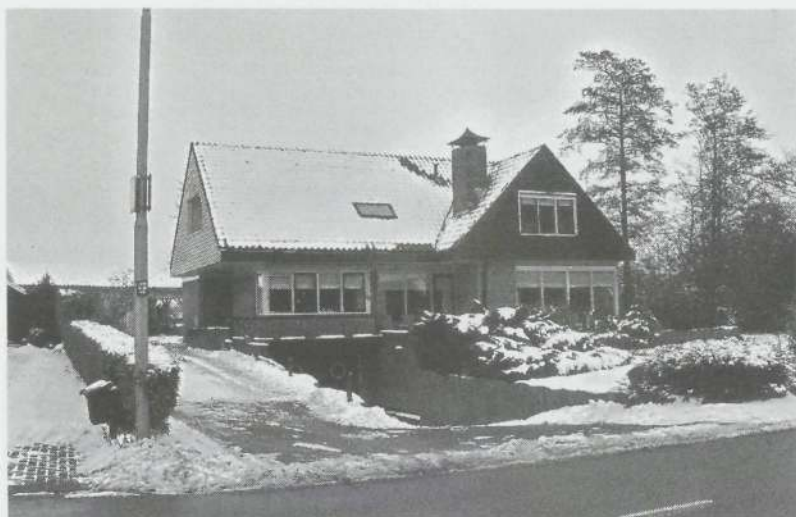
werkplaats liet bouwen. Hij dreef er van 1915 tot 1934 een rijwielzaak. In 1934 verplaatste hij zijn activiteiten naar Hengelo en verkocht het pand aan fietsenmaker Jan Aalbers. Die komt in een latere aflevering aan de beurt.

Derk Jan Smeitink is de hoofdpersoon in deze aflevering.

### **Eerst weer even een stukje terug in de geschiedenis**

De ouders van Derk Jan Smeitink zijn Jan Willem Smeitink (geb. 24 juni 1853) uit Hummelo en smidsdochter Drikka Willemina (Mina) Hiddink (geb. 13 maart 1852) uit Langerak. Na hun bruiloft op 24 maart 1882 trekken ze naar één van de twee bouwhuizen bij kasteel 'het Nijenhuis' in Wijhe. Jan Willem Smeitink wordt koetsier op het kasteel en zijn vrouw Drikka werkt er in de huishouding. Daar in Wijhe worden binnen een jaar twee kinderen geboren: Derk Jan Smeitink (24 januari 1884) en Mina (Willemina Berendina) op 26 december van datzelfde jaar. In mei 1884 komen ook de ouders van Mina naar Wijhe met een nichtje Anna Berendina Seesink.

*Gerrit Smeitink, (geb. 1927) jongste zoon van Derk Jan: "Dat mijn vader Derk Jan en zijn zus Mina geboren werden in een bouwhuis van 'het Nijenhuis' had alles te maken met het feit*



dat hun ouders beiden in dienst waren geweest bij adellijke families. Mijn grootmoeder als keukenmeid bij 'het Huis te Keppel' en mijn grootvader als koetsier/huisknecht bij Baron von Knobelsdorff in den Haag. Het Nijenhuis was in die tijd ook eigendom van de familie von Knobelsdorff. Toen daar een plek vrijkwam in een van de twee bouwhuizen op het voorterrein van het kasteel, kregen mijn grootouders de kans om daar hun huwelijk te beginnen”.

Mina's ouders gaan in 1887 terug naar de Achterhoek (naar Velswijk E 29 in Zelhem). In febr. 1890 gaan ook Mina en Jan Willem met hun twee kinderen terug naar de Achterhoek. Ze vinden voorlopig onderdak bij de ouders van Mina in Velswijk. Na drie maanden verhuizen ze met hun twee kinderen naar Hengelo.

Gerrit Smeitink: "Ik meen dat mijn grootvader het wel naar de zin had op 'het Nijenhuis' in Wijhe. Maar grootmoeder, trotser en eigenzinniger, wilde weg uit dat leven van horigheid en gedwongen serviliteit (nederigheid). Eigen baas op een eigen bedoening, dát was haar streven. Ze had het, zoals sommigen zeiden, "hoog in de kop". Grootmoeders wil was wet, ook voor grootvader Jan Willem. Zij zal de drijvende kracht geweest zijn achter hun vertrek uit Wijhe".  
"In die tien maanden in Hengelo was mijn opa koetsier op de omnibus van Kleijberg (paardenkoets), die sinds 1882 tweemaal daags op Vorden reed, naar het station van de Hollands IJzeren Spoor Maatschappij. Zijn ervaring als koetsier op kasteel Nijenhuis komt hem daarbij goed van pas."



In Hengelo wonen ze ook maar kort. In februari 1891 kopen ze een boerderijtje met 2½ ha. grond in Toldijk, dicht bij de grens met Hengelo (in de cirkel op het kaartje).

Derk Jan Smeitink is 7 jaar als hij op 6 maart 1891 met zijn ouders en zijn zusje verhuist naar 'de Voortman' in de Reigersvoort. Daar beleeft hij samen met zijn zusje zijn jeugd en zijn schooltijd op de Gooise school. Ze zullen ongetwijfeld na schooltijd soms een stuk zijn opgelopen met de twee jaar jongere Hanna Wagenvoort van de Kremersdijk in Bekveld, nog niet wetend dat zij ruim 20 jaar later de bruid van Derk Jan zou worden.



Drikka Willemina Smeitink-Hiddink



Jan Willem Smeitink, vader van Derk Jan

Wim Smeitink, zoon van Derk Jan, op [www.Oldhengel.nl](http://www.Oldhengel.nl): "Vader ging naar de Gooise school. Ik meen dat hij op 1 januari 1896 de school al verliet, nog voor hij twaalf jaar werd. Enkele jaren later werd hij timmermansknecht. Eerst bij Jansen van de Draei-umme in Toldijk, later bij Lebbink op 't Kieftendorp in Hengelo en bij Hekkelman in Steenderen.

Maar timmerman Derk Jan Smeitink heeft meer ambities dan timmeren of boeren. Uit krantenadvertenties kunnen we opmaken dat hij vanaf ongeveer 1907, naast zijn baan als timmerman, ook in de fietsenbranche actief is. Nog op bescheiden schaal, vanuit de boerderij van zijn ouders.

Gerrit Smeitink: "Hij richtte op de deel een kalverhok in als werk- en voorraadplaats. De flesjes fietsenolie stonden geëtaaleerd voor het kleine ijzeren boograampje. Vele jaren later zal hij 1907 als het oprichtingsjaar van zijn bedrijf vermelden op nota's en briefpapier".



Het boerderijtje aan de Reigersvoortseweg 6 is er niet meer maar de naam 'de Voortman' bestaat nog steeds. De foto is van eind negentiger jaren.

— Bij de onderhandsche aanbesteding van een woon- en winkelhuis voor den heer J. Smeitink in den Toldijk, is het verfwerk gegund aan den schilder A. W. Onstenk te Baak en het metselwerk aan G. J. Bosveld te Baak.

uit: Graafschap-Bode 4 febr. 1911

Rond 1910 besluit Derk Jan om zijn ambities vorm te geven in een eigen zaak. Hij koopt een stuk grond aan het begin van de Hoogstraat in Toldijk en in januari 1911 is de aanbesteding. Het timmerwerk blijft buiten de aanbesteding, dat doet hij als ervaren timmerman natuurlijk zelf. In de bouwtekening is te zien dat Derk Jan nog hinkt op twee gedachten: hij tekent een timmerwerkplaats én een rijwiel-werkplaats in het te bouwen pand.

Dan zien we iets merkwaardigs. Je zou verwachten dat Derk Jan Smeitink zijn pand aan de Hoogstraat zo snel mogelijk in gebruik wil nemen, maar dat gebeurt niet. Hij verhuurt het pand van febr. 1912 tot april 1915 aan smid Johan Stoelhorst. Wat was daarvan de reden? Ervaring had Derk Jan immers voldoende. Hij was 28 en had al bijna 14 jaar gewerkt als timmerman. En in zijn verdere carrière zullen we zien dat hij een gedreven ondernemer was, daaraan heeft het zeker niet gelegen.

*Het antwoord komt van Derk Jans jongste zoon Gerard Jan (Gerrit):*

*"De reden is dat hij ziek werd. De tuberculose, waardoor hij al eerder getroffen was, had opnieuw toegeslagen. Hij was aan het bed gekluisterd bij zijn ouders in de Reigersvoort. Het mag een wonder heten dat hij er weer bovenop kwam. In die dagen was de gevreesde 'tering' in de meeste gevallen dodelijk"*

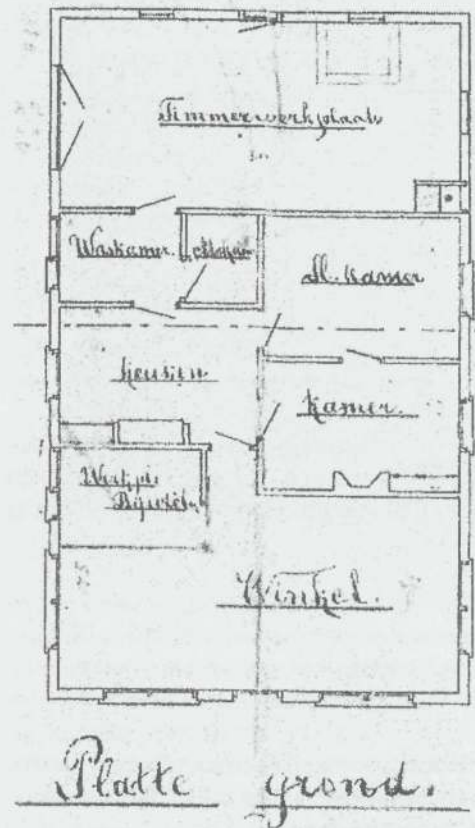
Derk Jan Smeitink blijft dus noodgedwongen nog een paar jaar op de Voortman. Op 22 aug. 1913 trouwt eerst zijn zus Willemina



Johanna Gerritdina (Hanna) Smeitink-Wagenvoort



Derk Jan Smeitink



Berendina (Mina) Smeitink met Lambertus Jan (Jan) Wagenvoort en ze vertrekt naar de boerderij van de Wagenvoorts aan de Kremersdijk in Hengelo, nu het museum van Jan Wagenvoort. Anderhalf jaar later verlaat Derk Jan ook 'de Voortman'. Hij trouwt op 13 april 1915 met Johanna Gerritdina (Hanna) Wagenvoort, een jongere zus van zijn zwager Jan Wagenvoort. (geb. 2 juni 1886 in Hengelo). Ze hebben dan al 12 jaar verkering en kennen elkaar al vanaf de lagere school.

*Gerrit Smeitink: "Op 8 november 1904 schrijft vader in een nogal persoonlijk dagboekje: "We zijn beiden nog jong, Johanna is 18 en ik word met januari 21, en toch hebben wij reeds 2½ jaar verkering met elkaar".*

De dubbele familieband tussen broer en zus Smeitink en de Wagenvoort-familie is in de fotoalbums van beide families duidelijk zichtbaar.

Smid Johan Stoelhorst, die het pand aan de Hoogstraat gehuurd had, had inmiddels een eigen woonhuis met smederij en winkel laten bouwen aan de ZE-weg (nu nr. 18). Op 20 apr. 1915, een week na hun huwelijk, schrijven Derk Jan Smeitink en zijn bruid zich in op hun eigen pand Toldijk C 123a vóór aan de Hoogstraat. Volgens de trouwakte is Derk Jan dan nog timmerman, maar in de burgerlijke stand wordt hij ingeschreven als rijwielreparateur met een (h)



De jongste zoon Gerhard Jan (Gerrit) Smeitink met twee medewerkers vóór de werkplaats: links Bertus Goossens en rechts Jan Bats. Foto ca. 1930.

erachter, d.w.z. met rijwielreparateur als hoofdberoep. Het lijkt er dus op dat hij dan toch kiest voor de fietsenbranche.

Gerrit Smeitink: "Mijn vader mag dan zijn overgestapt naar rijwielen, nog steeds laat hij in die tijd kansen op timmerklussen niet liggen. Uit oude nota's blijkt dat hij alles wat geld in het laatje brengt, aanneemt. Zo zien we dat hij twee knuppels voor een kar en een ploeg maakt voor 25 ct. En een stoof voor 35 ct, een bergladder met 28 sporten voor f 6,85 en een deksel voor een privaat voor f 8,36. Maar ook dat G. Harmsen hem op 27 mei 1907 5 ct betaalt voor haarsnijden en 22 ct voor diverse spijkers. Bij Aalderink werkt hij 4 uur aan een molensteen voor 48 ct. Hij is blijkaar van alle markten thuis".

De eerste jaren aan de Hoogstraat, in de Eerste Wereldoorlog, zullen niet gemakkelijk geweest zijn, maar Derk Jan en Hanna slaan zich erdoor. Er komen ook kinderen. Op 28 januari 1916 wordt dochter Wilhelmina Johanna (Mina/Mine) Smeitink geboren. Op 2 oktober 1917 volgt Gerdina Smeitink (Gerda).

Opa en oma Smeitink bleven na het vertrek van Derk Jan in 1915 zonder opvolger op 'de Voortman' achter. In maart 1920 verkopen ze de Voortman en ze verhuizen naar hun dochter Mina en schoonzoon Jan Wagenvoort aan de Kremersdijk in Hengelo. Ze zijn dan 66 en 68 jaar. Maar daar botert het niet erg en in december van dat jaar komen ze naar Toldijk. De oorspronkelijke 'timmerwerkplaats' wordt aangepast tot kantoor en bijkeuken en een slaapkamer



voor de beide grootouders. Aan de achterkant komt een nieuwe fietsenwerkplaats over de volle breedte van het huis (plat dak) met een uitbouw aan de kant van de ZE-weg. De situatie zoals de oudere Toldijkers zich nog zullen herinneren.

Op 12 aug. 1921 wordt zoon Jan Willem (Willem) Smeitink geboren en op 6 sept. 1927 Gerhard Jan Smeitink.

Smeitink ziet zijn bedrijf snel groeien naar een goedlopende rijwielzaak. Hij repareert niet alleen fietsen maar hij bouwt ze ook zelf, eerst onder het merk 'Steendria'. Na de vestiging van een filiaal op de hoek van de burg. Galleestraat en de Molenweg in Vorden in 1931 wordt 'Stevord' het fietsenmerk (Steenderen-Vorden).

Harm Nijenhuis (geb. 1917) werkte van 1931 tot 1934 bij Smeitink: "Een frèem ko-j kopen, een velg ko-j kopen, een bos speeken, een naaf en een ketting en alles ko-j koop'n. En die zett'n ze dan zelf in mekaar. Ik heb der verscheid'n in mekaar e'zet.

Wie dei-jen ok völle olde fietsen opknappen. Dan drae-jen wie ze helemoal uut mekare, en van de onderdeeln die nog goed waarn doar branden wie de olde varve d'r af met zo'n benzinebrander. En dan mossen ze e-schoerd wördn, en dan mos ik ze met benzine schoonveagen met een doek. En dan mossen ze drie keer oaver e-varfd wordn. En daornao mossen wie die streepkes, biezen, d'r op maken. Biezen varven, det hek völle edoane! Met een klein kwastje en dan liet ie één vinger rech veuruut langs de stange glie-jen en met twee andere vingers hiel ie de kwas vaste. Zo ging dat. Det "lakken en biezen" kossen viereneenhalf gulden met mekare. Het frame was dan helemoal weer as



Stevord fietsen, reijmasiemes,  
Fietsenluchten bij geval,  
Zaklanteerns en batteriejen,  
Onderdeelen zonder tal,  
Lederwaren, portefeuiles,  
Portemonnee's veur groot

en klein  
Izmestasschen, jasbeschermers  
Spotgoedkoop en wonderfijn,  
Schilderiejen, fiesten, spiegels,  
Mooie pullen ni'jste soort,  
Kapstokken en krantenhangens,  
Kuuskestrommels enzoovoort,  
Geëmailleerde pötte en panuen,  
Zwaar vertinde beddewarmers,  
Theepötte en koffiekannen  
Fijre schaatsen, hand-  
beschermers,

Wat men moar bedenken kan  
Bij de STEVORD buj de man  
Kinderspulgoed zonder ende,  
Veur et kleine en groote kind  
Wat Fj ouw moar kunt

bedenken  
Kwed daj 't bij de  
STEVORD vindt,

Vliegmasiemes, motorhooiten,  
Prentebuuke, groot en klein,  
Poppen met en zonder kleere;  
Of 'n mooie Dieseltrein,  
Joa, nog duuzend and're dingens  
Veur der kinderen vermaak,  
Ziej in Hengel en in Vorden  
Bij de STEVORD in de zakk.

Wat ow Sinterklaos mot  
brengen,  
Dat wet ieder zelf et best,  
Komt bij STEVORD

moar bestellen  
En de Sint zörgt veur de rest.

**STEVORD**  
**Rijwielhuis**

Hengelo (G.) - Vorden.

De Graafschap-bode 27-11-1936

*niej! Het in mekare zettin en de onderdeeln diet d'r nie-j an mossen kwam der dan nog wel bie. Moar dan was de fietse ok weer as nieuw. Alle wekke haw d'r wel een of twee.*

*Hi-j had ok een soort bestelwagen, daor ging-e met naor markten. Naor Aalten naor de markt en ik wet niet waor nog meer hen. En dan hat e pedaaln, ventielslange, pleisters, lampen en zuk gerei allemaol, van allerlei fietsonderdeeln hatte d'r in liggen. Ik ging nooit met want daor vond ik niks an. Derk Jan Smeitink en Battus Goossens die gingen altied met mekare naor de markt."*

*Gerrit Smeitink: "Tot op de dag van vandaag roept de reuk van vers governist hout het beeld in mijn herinnering op van de eerste vrachtauto van mijn vader. Urenlang had ik op de uitkijk gestaan voor ons huis aan de Hoogstraat in Toldijk, rondscharrelend bij de Shell-pomp en wachtend op het grote moment waarop mijn vader met 'de nieuwe wagen', die hij ophaalde van de Doetinchemse Ford-dealer Bardet, zou arriveren. Maar eindelijk, daar was hij dan. Glanzend nieuw en in een bedwelmende geur van verse lak en vernis waarmee de carrosserie was behandeld".*

Maar de ambitieuze zakenman Smeitink had ook een andere kant. Hij was een natuurmens, schrijver en dichter. In zijn latere boek 'Wat veurbi-j geet en wat blif' dat uitkwam in 1947, komt de natuurmens het duidelijkst to uiting. Onder het pseudoniem 'Derk van den Döker', schrijft hij o.a. over de natuur, het wild en over zijn stroperservaringen. Uit de soms filosofische aantekeningen in zijn opschrijfboekje komt Derk Jan ook als 'denker' tevoorschijn.

Harm N: "Derk Jan Smeitink kon goed schrie-

(15 nov 1933 Gr. Bode)

## WEGENS VERTREK

naar HENGELO (Gld.)

bieden wij ZEER VOORDEELIG aan: vanaf Woensdag 15 Nov. t.m. Zaterdag 16 Dec. e.k. een groote partij ONDERDEELEN, BANDEN, STAALWAREN, enz., alsmede eenige nieuwe RIJWIELEN, waaronder STEVORD Stand, Dienst, Weer en Wind, Mercas, Transport en Adler en 3 stuks bijna nieuwe STEVORD Stand, Damesrijwielen, ook enkele andere artikelen, waaronder twee geverfde kasten.

**STEVORD RIJWIELHUIS,**

**D. J. SMEITINK, Steenderen, Tel. 14.**

ZEGT HET VOORT.

ZONDAGS GESLOTEN.

N.B. De nieuwe eigenaar van ons pand, de heer D. J. AALBERS, is vanaf heden, teneinde met de cliëntele kennis te maken, reeds geregeld in onze zaak aanwezig.

ven. Hi-j hef een hele beschrijving emaaft van een toer van "Bervo en Sjoerd deur de Schotse Hooglanden". Zo'n heel verhaal ston der altied van in de krante."

Smeitink had zijn eigen reclameblaadje "Rijwielnieuws", voor de fietsende lezers. En zijn advertenties in de Graafschapbode vielen niet alleen op door het aantal, maar ook door de inhoud, vaak in dichtvorm.

Ook op maatschappelijk gebied was Derk Jan Smeitink actief. Hij zat in de kiescommissie van de NH kerk, in de voorbereidingscommissie voor de totstandkoming van een gebouw voor Chr. Belangen in Toldijk en in het schoolbestuur van de Chr. Lagere School in Toldijk.

Maar Derk Jan Smeitink wil meer. Toldijk wordt hem te klein. In Vorden bouwt zijn leeftijdgenoot H.B. Emsbroek (geb. 1887) zijn rijwielzaak verder uit (de latere Empo-fabriek). Misschien daarom ziet Smeitink zijn groeikansen niet in Vorden, waar hij al een filiaal had, maar in Hengelo. In 1933/1934 laat hij in Hengelo een groot winkelpand met een woonhuis bouwen.

Omdat het huis in Hengelo door de strenge winter van 1933 niet op tijd klaar is, vertrekt de hele familie Smeitink, opa en oma, vader en moeder en vier kinderen op 9 februari 1934 tijdelijk naar Vorden. In aug. 1934 verhuizen ze naar Hengelo en op 17 nov. wordt daar het nieuwe 'Stevord-Rijwielhuis' geopend.

Dat het assortiment in Hengelo uitgebreider was dan alleen fietsen blijkt uit de advertentie hiernaast uit 1936, geheel op rijm.

Opvallend is dat de nieuwe eigenaar en rijwielhersteller, de 27-jarige Derk Jan Aalbers, al op 13 november 1933 bij hun in komt wonen! (zie ook onderaan de advertentie "wegens vertrek").

Over Aalbers schrijven we in één van de volgende afleveringen. Opmerkingen, aanvullingen en foto's zijn van harte welkom! Die kunnen we t.z.t. in het boek opnemen. ■

# Archief 'De Koedokter'

*Tussen de oude archiefstukken, het oude boekje 'Een Silvere Poort-Clock' en enkele notitieboekjes, was ook een mapje over de familiegeschiedenis genaamd 'De Koedokter' 1785-1891, in 1985 opgesteld door Jarich Renema en Truida van Til. Pater Koekkoek heeft deze map gebruikt voor zijn stukje over de Koedokter in het boek 'De Heerlijkheid Baak' blz. 339 waar het een en ander over de boerderij staat weer gegeven.*

Door Wim Jansen



## Ontstaan van de naam 'Koedokter'

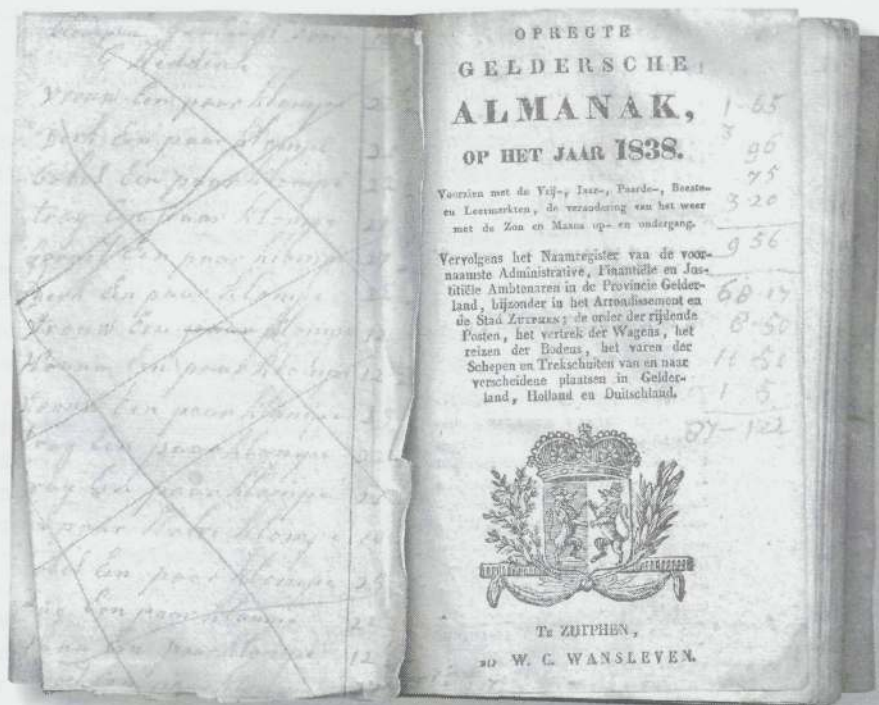
Volgens dit mapje zou de naam 'De Koedokter' of 'het Koedoktershuis' vermoedelijk al twee eeuwen oud zijn. Op 13 september 1780 trouwde Hendrik Dijkman (zijn vaders naam was Diekman) met Fenneken Hogenkamp die woonde op Rozenstraat 15. Waarschijnlijk hebben zij Rozenstraat 17 laten bouwen of gekocht en laten verbouwen. Volgens overlevering zou hij het beroep of nevenberoep van 'koedokter' hebben beoefend wat de naam van het huis zou verklaren. Maar klopt dit wel?

Het geslacht Jansen kwam op 18 januari 1822 op de boerderij wonen toen Hendrik met Neesje, hun dochter trouwde. Zij kregen twee kinderen, dochter Jantjen (1822) en zoon Hendrik Jan (1828). Hendrik was toen boer en klompenmaker tot zijn dood op 19 augustus 1857.

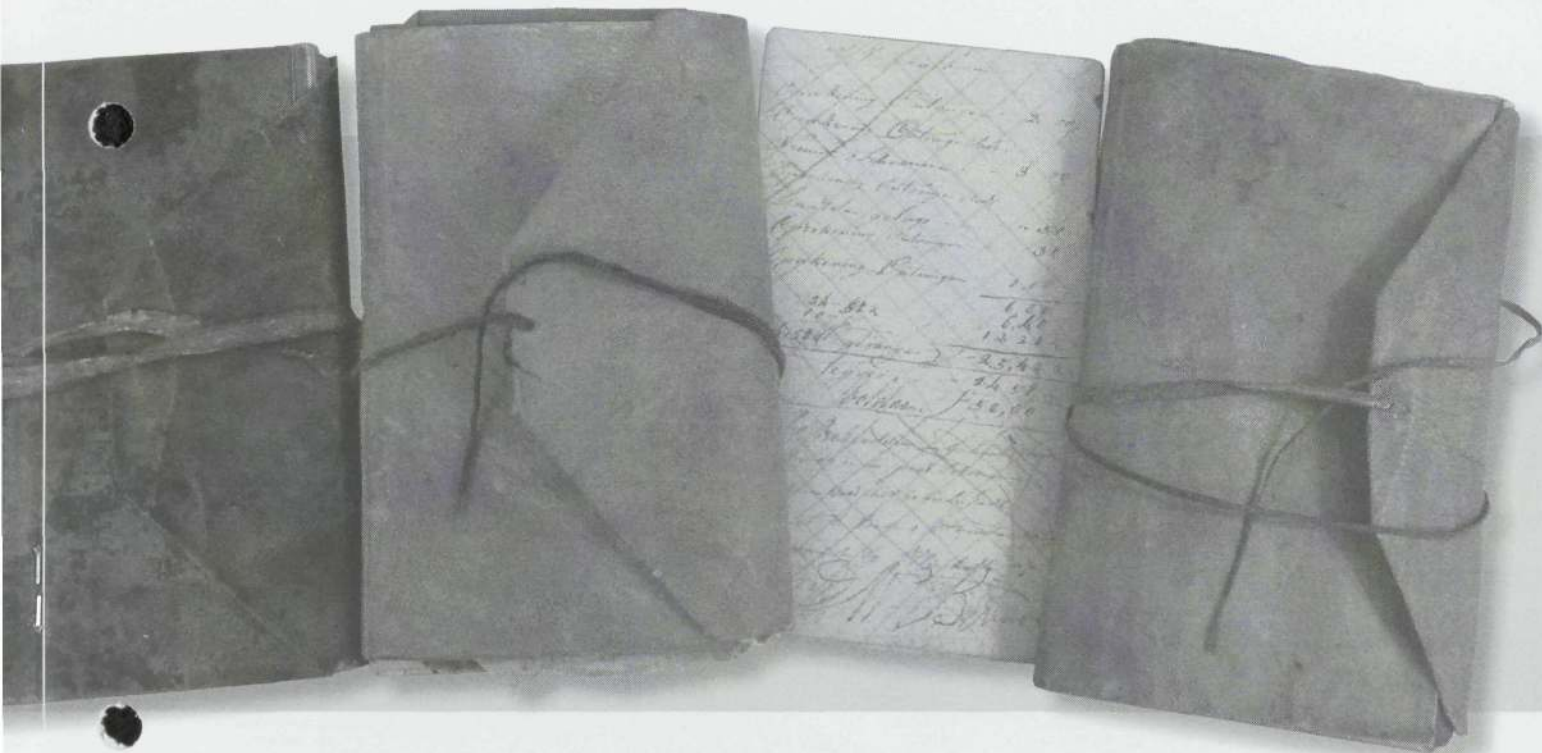
In het familiearchief is bewaard gebleven het boekje 'Opregte Geldersche Almanak op het jaar 1838' uitgegeven te Zutphen bij W.C. Wansleven, waar hij op alle lege blaadjes zijn verkopen noteerde, beginnende in 1838 tot en met 1847.

Hij schreef zijn inkomsten op, noteerde niet alleen de klompen die hij maakte, maar ook andere zaken zoals het gewicht van de varkens die hij afleverde aan Jan Berend Wansink. Op 16 januari 1839 leverde hij aan hem twee varkens af samen 395 kilo's en vier hammen samen 74 kilo.

Hij maakte in 1839 klompen voor o.a. T. Gosselink, G.J. Zwiers, Bonenberg en Gerrit Hiddink. Alleen al voor de familie Hiddink 25 ½ paar klompen. Deze familie gebruikte in verhouding wel erg veel klompen want de familie bestond uit vader en moeder en 5 kinderen. Hij maakte voor Diena één paar, voor Derk en Cobes ieder drie paar. Voor Gerrit en zijn vrouw vier paar en voor Hanna vijf paar. Voor Trui maakte hij vijf paar en nog een half paar, totaal 25 ½ paar, voor een bedrag van FL. 4,90. Maar ook leverde hij aan handelaren als E. Zwiers, J. Schieven, Berendsen en Bos soms wel 12 paar per maand.



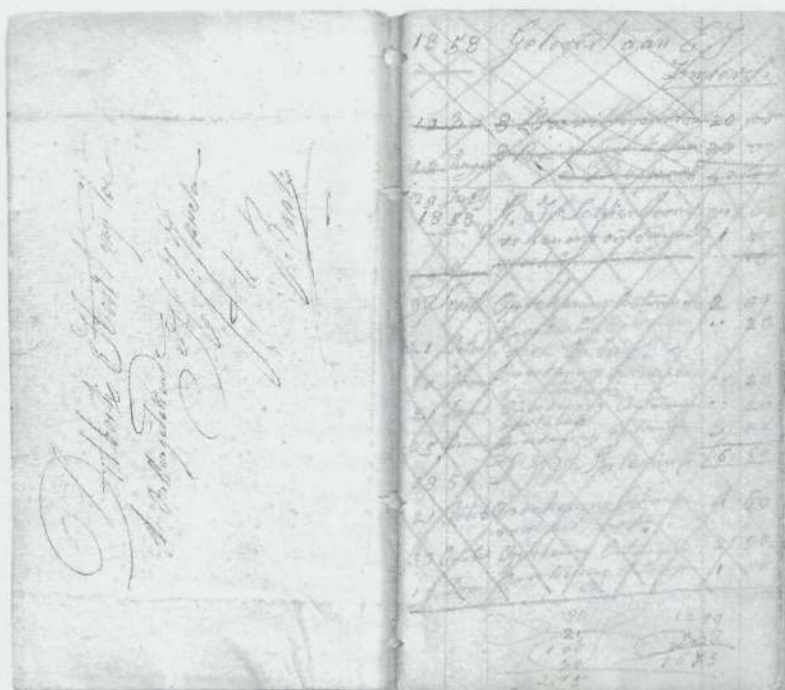




Zijn oppervlaktegrond was niet zo groot en in verhouding had hij te veel koeien, vermoedelijk toen al 4 of 5 stuks. Daarom kocht hij voor zijn boerderij o.a. 'heelgras' bij, dat was gras wat gemaaid werd om te hooien en waar in dat jaar geen vee gelopen had. Zo kocht hij in 1845 op 'het Ekerkolk' perceel 11, 12 en 25, samen voor fl.31,00 en nr. 34 een perceel rogge voor fl.15,00. Helaas heeft hij niet genoteerd de ligging en oppervlakten van de percelen. Bijna ieder jaar kocht hij wel hooi bij.

Jammer genoeg schreef hij vaak met potlood zijn gegevens op en had de klant betaald, dan werd alles kruislings doorgestreept.

Na het overlijden in 1857 van Hendrik, nam Hendrik Jan de klompenmakerij en de boerderij over. Vermoedelijk heeft hij na zijn schooltijd bij zijn vader gewerkt en van hem het 'vak' geleerd. Ook Hendrik Jan hield de administratie op een zelfde wijze bij. Zo gebruikte hij in 1862 ook lege blaadjes van de oude 'Zutphense Almanak voor het jaar 1846' Uitgegeven en Gedrukt ter Stads-en arrondissement-Drukkerij van W.J. Thieme. In 1864 en 1865 worden er steeds minder klompen genoteerd. Als laatste schreef hij in 1866 de gegevens op over de verkoop van klompen die hij leverde aan G. Breukink. Vermoedelijk is hij vlak na 1866 gestopt met het maken van klompen.



In een klein notitieboekje start hij in 1858 met een 'nevenberoep'. Waarschijnlijk dacht hij dat met handelen meer te verdienen was dan met klompen maken. Want hij kocht vanaf die tijd regelmatig percelen beuken, eiken of elshout, wat gebruikt werd voor timmerhout of brandhout. Het eerste perceel kocht hij op 17 juni in het 'Breukinkbos' bij Doris Eskes voor fl.275,-. Doris Eskes was getrouwd met Gerritjen Hogenkamp, een nichtje van hem. Enkele dagen later kocht hij een perceel snoeibossen bij G. Hiddink voor de som van 35 cent en bij het Spitaal een perceel eiken en beuken voor fl.400,-. Totaal een heel bedrag wat hem fl.124,40 aan winst opleverde. Van de schoolmeester, helaas zonder naam, kocht hij op 28 augustus in dat jaar twee percelen haver voor fl.32,- voor eigen gebruik op de boerderij.

In latere jaren kocht hij meerdere percelen die hij, net als zijn eerste percelen, weer doorverkocht.

# Recepten Koedokter Jansen 1866

## Melkziekte

Een remedie voor de melk ziekte der koejen  
Zodra men verneemt dat een koe aan de melk-  
ziekte lijdt dan zal men die aanstonds de strot  
snijden en die wonde open laten en geven haar  
dan een oorlam annizette (anijs) in en dekken  
haar dan dicht toe op dat zij daar na gedicht  
zweet zoodat zij in den tijd van 8 à 12 uren  
genezen wezen.

## Lichtziekte

Een remedie voor koejen die aan het licht blijven  
staan.

Hier toe zal men nemen:

- R. Theriag Venet. 3 m (kruid)
- Heib Sabinna 3 m (selago)
- Tylor sulphrer !
- Lo Aloe 3 m

Met een kan oud bier laten koken en dan in  
eens ingeven en zes uren daarna na laten vas-  
ten. 't is ekstra goed bevonden.

## Navelbreuken

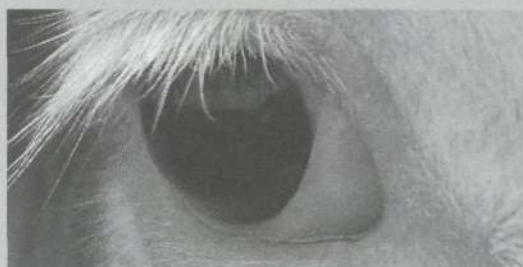
Een remedie of geneesmiddel voor navelbreu-  
ken door den veulens.

Neemst kampher laat dit trekken in brandewijn  
en smeert hiermede het navel. Goed bevonden.

## Vlek of de traan op de ogen

Een remedie voor de vlek of de traan op de  
ogen der koejen.

Men zal nemen een kruiken lepel vol zuiker,  
een zuiker lepel vol wijn zoud, het wit uit een  
ei en een weinig loopend water, dit alles onder  
malkander gemengen en hiervan met een vee-  
ren wat op het oog gedaan of men zal het er in  
gieten. Is goed bevonden.



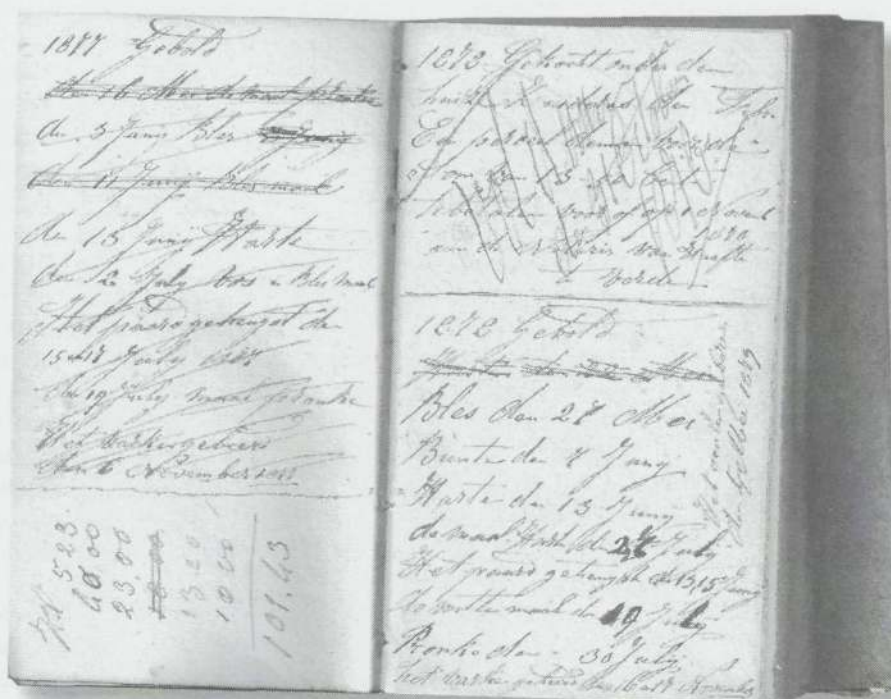
In 1866 gebruikt hij een nieuw notitieboekje. Als  
eerste noteert hij dat hij aan J.W. van den Brink  
2½ varken levert, die samen 554 kilo wegen,  
voor 26 cent per kilo. Naast de gekochte per-  
celen hout, noteert hij ook wanneer zijn koeien  
bij de 'bol' geweest zijn. In 1868 waren dat vijf  
koeien en in dat jaar liet hij op 7 en 9 juli twee  
paarden 'hengsten'.

genoteerd kunnen zijn voor eigen gebruik, maar  
omdat hij vermeldt 'is goed bevonden' zou het  
ook bij anderen gebruikt kunnen zijn. Dit zou de  
naam 'Koedokter' kunnen verklaren en zo zal  
deze bijnaam wel eens ontstaan kunnen zijn.

Hendrik Jan overleed op zondag 2 februari 1908  
bijna 80 jaar oud.

In 1870 verandert er weer wat in zijn  
doen en laten, want hij verhuurt zich  
ook als dagloner. Hij werkte in dat jaar  
o.a. voor B. Spijkers te Baak, haalde  
enkele vrachten wilgen en snoeihout op  
en 1200 turven bij de 'Boterboer'. Op 14  
juni bracht hij vijf kar mest naar de wei.  
Op 9 juli haalde hij een voer hooi van  
het 'Smallewater' en zaaide een hoek  
van een wei in. Rond 1885 zie je minder  
aankopen en het boekje eindigt met: "een  
voorschot betaald aan Grada Achterkamp  
voor de aankoop van een borstrok, een  
paarse doek en een zwart sujet".

In het laatste notitieboekje uit 1866 staan  
met de pen geschreven enkele recepten  
voor melk- en lichtziekte, navelbreu-  
ken en vlek of de traan op de ogen.  
Waarschijnlijk beoefende hij toen ook  
het vak 'Koedokter' uit, mogelijk is hij  
hier al eerder mee begonnen. Het zou



# Schatting der roerende goederen van G.J. Nijkamp te Baak

## SCHATTING DER ROERENDE GOEDEREN VAN G.J. NIJKAMP TE BAAK.

### In de keuken

1 kabinet	20,00
1 kleerkast	25,00
1 klok	16,00
2 spiegels	5,00
4 schilderijen en 7 portretten	3,70
1 tafel	4,00
10 stoelen	10,50
2 petroleumlampen	1,50
1 kooi met vogel	1,00

### Op de kast.

2 schenkketels, 3 vaste en een kagchketel	9,00
19 borden en schotels	4,85
1 soeplepel, 1 trom, met 3 kommen	0,50
2 haardijzers en 1 strijkijzer met handstof	1,50

### In de glazenkast.

1 thee zarfier, 2 thee sloven	
1 schenkketel met sloof,	
5 borrelfleszen, kopjes, Schoteltjes, etc.	6,25
3 stoven	0,30

### In de kast boven de koffieketel.

Koffiemolen met trom, theepot, kopjes en schoteltjes, etc., etc.	6,25
1 pan en hangijzer	2,00
3 bollen spek	18,00
1 koffieketel en zes borden, etc.,	3,50

### Op het washuis

1 kam met toebehoren	4,00
1 melkton met 5 melkvaten	6,00
5 emmers en 1 gieter	2,50
1 melkjuk, 1 zeef,	
wasbak en waterkruik	2,25
8 borden, 2 schotels	0,45
1 schuimlepel met een aantal lepels en vorken	1,25
3 ijzeren potten met deksel	2,25
1 melkbank	0,75

### In de melkkamer

5 melkvaten	3,50
1 ton met vet	1,00
1 pot met boter	1,75
3 kruiken, 3potjes en eenige flessen	1,25
2 melkammers, 1 koelbak en wasbak	3,25
2 manden met eijeren	5,00
1 lantaarn en 2 zeeften	0,60

### Op de zolder boven

#### De was en melkkamer

1 melkwagen	5,00
1 spinnewiel en haspel	4,50
4 manden met appels	3,25
2 manden met bonen	0,25
1 kachgel	9,00
Enige tuitert bezems met eenige rommel	1,00

#### Boven de slaapstede

1 zaad kist	6,00
1 klerkist	2,50
1 balans met schalen en gewigten	9,00
1 schepel, 3 zeeften en zaaivat	2,50
Enige zakjes met verschillende zaden	2,00

### Op de deel

1 snijmachine	13,00
1 kafmolen	10,00
1 snijbak	2,50
1 wan	2,75
1 baktrachs	2,00
1 waskuijpe	1,50
1 meelton met 3 voerkuipen	2,75
1 koperen ketel	8,00
4 zinken emmers	0,75
2 schappen, eenige schappen, grepen en gavels	3,50
zak met gerst	3,25
zak met tarwe	1,25
zak met meel	1,25
zak met gerst	1,75
zak meel	3,50
zak raapzaad met olievat	9,00
zakken	2,40
paardentuig met hoofdstel en lijst	4,00
paardentuig met hoofdstel en lijst	5,00
paardentuig met hoofdstel en zweep	7
mat. in de kelder	40

### der den berg

boerenwagen	85
spanwagen leer niet onder pank	

en beugels	12,00
1 stortkar met breedwiel	24,00
1 stortkar	18,00
1 ploeg	15,00
1 achterploeg	9,00
1 span slicht eggen	2,50
1 groote egge	2,00
1 berg ladder	2,25
2 korte ladders	1,00
2 stortkarwielen	3,00
2 koopjesplanken	4,00
2 hooiharken	0,20
2 wees boomen	0,40
1 halshout medeste berm	0,75
2 voet kistjes	1,50
1 partij aardappels	65,00

### Boven op de balken

1 partij rogge	59,50
1 partij tarwe	76,00
1 partij haver	17,50
Gedorst stroo	20,00

### In de hilde.

1 partij erwten	18,00
1 partij hooi	75,00
1 partij oud stroo	10,00

### In de berg.

1 partij hooi	48,00
1 partij rogge	140,00
1 partij haver	17,50

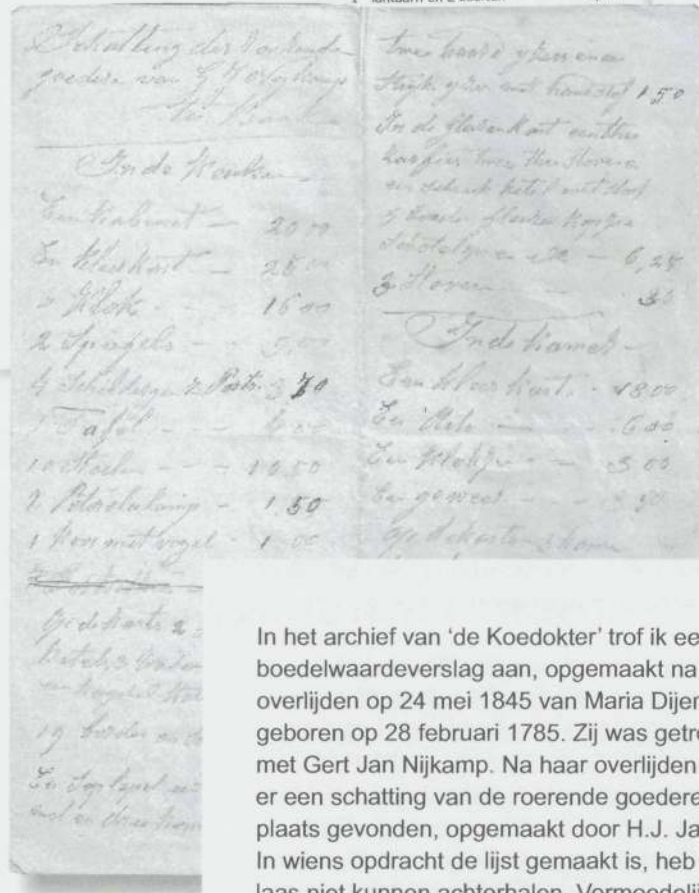
### In de kleine berg.

1 partij haver	100,00
1 teer en aston en 1stuks braakspul	0,75
2 turfhekken met planken en latten	1,00
1 kamscheir, 1 plakhak en stormpehak	0,75
2 zeiszen en 2 zichten	3,00
1 kruiwaden	115,00

### Het vee

1 donkerbruin paard	250,00
1 roodbonte koe	150,00
1 roodbonte koe	116,00
1 roodbonte koe	106,00
1 roodbonte koe	100,00
1 roodbonte maal	115,00
1 roodbonte maal	77,00
1 roodbonte kalf os	35,00
1 roodbonte kalf bol	30,00
1 roodbonte kalf os	25,00
1 maalkalf	22,50
1 motte met 12 keunen	72,00
In de schuur.	
6 varkens	120,00
28 kippen	14,00
22 jonge kukens	5,50

Totaal bedrag volgens het overzicht. FL.3.054,60



In het archief van 'de Koedokter' trof ik een boedelwaardeverslag aan, opgemaakt na het overlijden op 24 mei 1845 van Maria Dijenburg, geboren op 28 februari 1785. Zij was getrouwd met Gert Jan Nijkamp. Na haar overlijden heeft er een schatting van de roerende goederen plaats gevonden, opgemaakt door H.J. Jansen. In wiens opdracht de lijst gemaakt is, heb ik helaas niet kunnen achterhalen. Vermoedelijk is dit de kladopname die later in het 'net' is uitgewerkt. Per vertrek is opgenomen wat er was, met de waarde van het artikel. Er staan namen bij die wij nu niet meer gebruiken of kennen. Opvallend is bv. dat in de keuken manchesters broek en onderbroek wordt genoemd en bij de vrouwenkleding geen enkele onderbroek! Een leuk historisch overzicht uit die tijd dat je niet vaak tegen komt. ■

Het Meertens Instituut te Amsterdam beschikt over een boedelbank waarin 3000 boedelinventarissen opgenomen zijn. Prachtig bronnenmateriaal voor historisch onderzoek naar wooncultuur, namen en overige tal van zaken. Zie: [www.meertens.knaw.nl](http://www.meertens.knaw.nl) Uit de Achterhoek zijn in het bestand inventarissen opgenomen uit Doesburg, Lichtenvoorde en Groenlo. Mogelijk wordt dit boedelverslag ook opgenomen als eerste verslag uit de voormalige gemeente Steenderen.

# Boerderij Steenweert in Bronkhorst

*Tot 1886 staat aan de rand van Bronkhorst, in de bocht richting het veer, boerderij Steenweert. Het heeft niet veel gescheeld of de naam van deze boerderij was mijn achternaam geweest. En u had uw groenten niet gekocht bij Dick Garritsen op De Kruisbrink in Toldijk, maar bij Dick Steenweert.*

Door Alice Garritsen

**D**e boerderij stond iets voorbij het welbekende Huis Ophemert oftewel het Hoge Huis. Op het toenmalige perceel staan nu twee boerderijen, de huisnummers 18 en 20 aan de huidige Bovenstraat.

We weten weinig over het pand zelf. Mogelijk was het, net als Huis Ophemert, een stenen huis. De naam Steenweert zou kunnen duiden op een 'stenen wering' tegen het water van de IJssel. Verreweg de meeste huizen zijn dan nog van hout.

We weten wel iets over de relatieve waarde van het pand, althans in het jaar 1832. Op de Tarieflijst voor de heffing der grondbelasting van dat jaar valt het huis in klasse 1, de hoogste klasse. Het tarief bedraagt 36 gulden. Ter vergelijking: het Hoge Huis zit ook in deze klasse, maar dan met een tarief van 54 gulden.

## De eigenaren

Voor het jaar 1749 is het huis eigendom van 'frau Geerlig, ook Gertjen Mentink genaamd' en haar kinderen 'Willem Mentink, Geerlig Geerligs en hun zuster Berendina'. De woorden 'huis' en 'boerderij' zijn in die tijd bijna identiek. Er is nauwelijks een huis dat niet tevens een boerderij is.

**1749.** In juli kopen mijn voorouders Arend Jansen en Grietien Garritsen het pand dat hier in de koopakte beschreven staat als 'een huis met twee hoven, één voor en één achter gelegen (...), alhier in deze Bannerie en Graafschap Bronkhorst aan de Veerstraat gelegen'.<sup>1</sup> De Veerstraat is de toenmalige naam van de Bovenstraat.

Arend is de veerman van het Bronkhorsterveer, Grietien de dochter van de herbergier van De Gouden Leeuw. Ze wonen in het Veerhuis.

**1762.** Arend Jansen is inmiddels overleden. Steenweert is nu gezamenlijk eigendom van Gerrit Arends (ca. 1720-1808) (2/3e deel) en zijn zuster Johanna Arends (1/3e deel), zoon en dochter van Arend en Grietien. Gerrit is in 1751 getrouwd met Anna Maria Huetink (ca. 1725-1789). Eerst is hij ook veerman, maar later kiest hij voor het boerenbestaan. Hij gaat dan echter niet wonen in zijn deels 'eigen' huis, maar pacht boerderij Steenbergen (Bakerwaardseweg 7, Bronkhorst).

Johanna Arends (ca. 1715-1785) woont met haar man Otto Huetink (broer van Anna Maria) op de Vree (J.F. Oltmansstraat 17, Steenderen).

**1787.** Gerrit Arends koopt uit de nalatenschap van zijn inmiddels overleden zuster Johanna haar 'derde gedeelte van huis, hof, land- en weigronde in en onder Bronkhorst gelegen'. Hij is daarmee nu enig eigenaar.<sup>2</sup>

**1808.** Gerrit Arends overlijdt. Steenweert, hier omschreven als 'huis en hof no. 11 Richtershuis', komt nu in handen van zijn zoon, mijn voorvader Garrit Garritsen (1755-1832).<sup>3</sup> Garrit is de enige van de vijf kinderen in het gezin die zijn vader heeft overleefd. In 1797 is hij als 42-jarige getrouwd met de dan 25-jarige Catharina Gerritsen (1772-1851) uit Spankeren. Samen wonen ze op Steenbergen, waarvan ze de pacht hebben overgenomen. Tussen 1810 en 1812 verhuist het gezin echter naar Steenweert. De boerderij die jarenlang verpacht is geweest, wordt nu door de eigenaar zelf betrokken. Wonen en bezit vallen vanaf dit moment samen.

**1832.** Garrit Garritsen overlijdt op het adres 'Huis no. 102'<sup>4</sup>, de aanduiding van dat moment. Hetzelfde huis dat vanwege de te betalen over-



Kadasterkaart van Bronkhorst anno 1832. Het perceel met III is Steenweert met tuin en boomgaard (het huis lag op de hoek), met \\\\ het Hoge Huis (huis en tuinen). Ter oriëntatie: het perceel met XXX is De Gouden Leeuw met brouwerij.

## *In 1832 heeft het zojuist ingestelde Kadaster voor het eerst kaarten gemaakt waarmee de relatie perceel-eigendom valt te achterhalen.*

drachtsbelasting in de Memorie van Successie staat die na zijn overlijden is opgemaakt: 'het huis nr. 102 met erf en zaadberg'. Weduwe Catharina wordt nu enig eigenaar. In 1832 heeft het zojuist ingestelde Kadaster ook voor het eerst kaarten gemaakt waarmee de relatie perceel-eigendom valt te achterhalen. De exacte ligging van het huis wordt daarmee duidelijk.

**1832-1851.** In 1851, na de dood van moeder Catharina blijkt dat de derde zoon, Arend Garritsen (1804-1874), ergens in deze periode zijn vaders helft van Steenweert in zijn bezit heeft gekregen. Arend is in 1842 getrouwd met Johanna Gosselink (1811-1864). Zij komt van boerderij Fokkingsbult (Broekstraat 13, Baak).

**1851.** Weduwe Catharina sterft. Arend erft nu ook zijn moeders helft van 'huis, erf en boomgaard (...) in Bronkhorst'. In haar testament uit 1841 heeft Catharina nadrukkelijk bepaald dat 'haar onroerende goederen niet gevoeglijk tussen alle kinderen kunnen verdeeld worden, (maar dat) het haar begeerte en verlangen is, dat haar zoon Arend (...) in het genot en bezit blijft van haar onverdeelde helft van de (...) onroerende goederen, alsmede haar roerende goederen, uitgezonderd haar kabinet, klederen, lijfstoebehoren en lijfssieraden, goud, zilver en een bed.' Hopelijk zal dit geen aanleiding zijn geweest tot onmin in de familie. De oudste twee zonen komen gelukkig ook goed terecht, respectievelijk op de Middelbeek (Zuphen-Emmerikseweg 4, Toldijk) en de Grote Hietcole (Hoogstraat 10, Toldijk; mijn voorvader).

**1864.** Johanna Gosselink sterft. Haar deel van het gezamenlijke eigendom wordt geërfd door haar vier minderjarige kinderen. Het onroerend goed behelst onder meer 'de helft van huis, erf, boomgaard'. Steenweert heeft dan als aanduiding 'Bronkhorst, Wijk 13, no. 3'

**1874.** Weduwnaar Arend Garritsen overlijdt. Zijn dan nog drie levende dochters erven zijn deel van Steenweert. De getrouwde dochter Catrina Hendrika (1843-1911) woont dan onder Hengelo. De ongehuwde Gerritjen (1849-1890) en Aleida Johanna (1851-1916) blijven in het huis achter.

**1880.** Gerritje Garritsen is inmiddels getrouwd en vertrokken naar Warnsveld. Aleida Johanna is dienstbode en zal in 1883 in Zutphen trouwen. Tijd dus om Steenweert van de hand te doen. Koper is buurman Breukink van Huis Ophemert oftewel het Hoge Huis.

**1886.** Breukink breekt de boerderij af. Het huis moet minimaal zo'n 150 jaar oud zijn geweest, maar mogelijk nog ouder.

Bij de boerderij horen diverse percelen land. Deze lagen niet dichtbij, maar verspreid in de omgeving: bouwland op de Covik en in de Bakerwaard, hooi- en weideland in de Bronkhorsterwaarden, diverse percelen langs de huidige Onderstraat aan de rand van Bronkhorst en enkele hoven aan de Molenstraat. En dat lang voordat de tractor wordt uitgevonden.

**De bewoners (voor zover bekend) voor 1750**  
De eerste ons bekende bewoner is Theodorus Wolterbeek, rechter van Steenderen van 1739 tot aan zijn dood in 1750. Door hem kreeg het huis de naam Richtershuis. Zelfs nog tot in 1808 wordt het huis als zodanig aangeduid. Zo blijft zo'n naam aan een huis kleven.

**1752.** Isabella Schoonhoven, weduwe Wolterbeek is na de dood van haar man in het huis blijven wonen. Bij het overlijden van hun zoon Jan in 1752 staat als notitie: 'overleden in het Richtershuis'.<sup>5</sup>

**1762.** Steenweert wordt gepacht door Gerrit Buenink en Aaltjen Donderwinkel. Eigenaar Arend Jansen blijkt nog 221 gulden pacht van hen tegoed te hebben, maar is inmiddels overleden. Zoon Gerrit Arends handelt zijn nalatenschap af. Om 'reden van genegenheid' scheldt hij het paar 16 gulden van de schuld kwijt. Het openstaande bedrag wordt alsnog betaald.<sup>6</sup> Hun wordt echter wel de pacht opgezeggd.

**1763-1770.** Met Sint Peter (oftewel 22 februari, de gebruikelijke datum voor pachtwissel) in het jaar 1763 komen er nieuwe pachters: Sweer Hendriks Harenberg en Aaltje Wullink. Ieder huis heeft zijn kruis en dat is ook hier zeker het geval. Of het onwil is, onvermogen of wat dan ook: deze pachters bezorgen met hun gedrag de eigenaren Gerrit Arends en zijn zwager Otto

Huetink de nodige hoofdbreken.

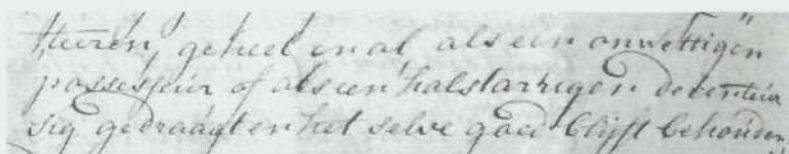
Sweer en Aaltje hebben de boerderij gepacht voor een periode van zes jaar. In 1769, aan het einde van deze periode, weigeren ze echter te vertrekken. Bovendien hebben ze over de laatste drie, vier jaar hun pacht niet betaald.

'Hij heeft durven verstouten daar op te blijven', aldus Garrit voor de rechtbank. In plaats van te betalen en daarna de boerderij te verlaten, heeft Sweer zich gedragen als een 'onwettige possesseur (eigenaar) en als een halsstarrige detenteur (eigenaar)'. Tja, men gebruikt soms moeilijke woorden, veelal met een Franse achtergrond. Of dit in die tijd gewone spreektaal is of dat alleen de rechter dit soort woorden gebruikt wanneer hij de verslagen schrijft, we weten het niet.

Beide eigenaren hebben ook 'ontwaard en vernomen dat de voornaamste goederen, zoals paarden en beesten door een heimelijke vervoering bij avond of nacht of door een fraudulente (bedrieglijke) actie van de boerderij zijn weggevoerd, hoewel ze 'stilzwijgend' tot de gepachte goederen behoren, en bovendien nog dat het huis 'van binnen bijna geheel onder de voet is bewoond, en dat daarvan eveneens met moedwil een woeste plaats is gemaakt, en van den hof een gemene overloop geworden'. Sweer heeft dus ook nog eens stiekem paarden en koeien ontvreemd die eigenlijk van de eigenaren zijn (of waar zij in ieder geval beslag op hebben laten leggen). Van het interieur van het huis en de tuin schijnt ook niet veel meer over te zijn. Gerrit en Otto zien er dus geen heil meer in, zij zien niet 'dat enige andere bekware (geschiktere) middelen rechtens tot een of ander kunnen bij de hand genomen worden, om aan alle verdere kwade behandelingen en frustraties een einde te maken en om alle verdere schade te voorkomen'.

Daarom verzoeken ze de rechtbank om Sweer te gelasten met zijn vrouw en kinderen en met zijn spullen 'huis, erf en goed' te verlaten. Hoe 'ongaarne' ze dit ook doen, voegen ze er aan toe.

De eigenaren verwachten dat de huisuitzetting niet zonder slag of stoot zal verlopen (gezien het gedrag van Sweer), en verzoeken daarom het gerecht hierbij aanwezig te zijn. Ook vragen ze of 'van te voren (...) de nodige maatregelen kunnen worden genomen om in geval van onwil-



'...geheel en al, als een onwettigen possesseur of als een halsstarrigen detenteur sig gedraagt...' (1770)

ligheid of frustraties of resistentie (verzet) met de sterke hand' het gezin uit het huis te kunnen zetten. Kort gezegd: of de ME paraat kan staan.<sup>7</sup>

**1785.** Pachter is Barend Huetink (ca. 1722-1793) (broer van Anna Maria en Otto). Barend is in 1753 getrouwd met Geertruid Hendriks Wijers (+1791).

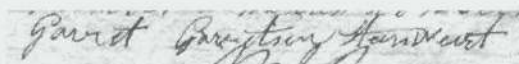
**Ca. 1811.** Garrit Garritsen en Catharina Gerritsen verhuizen van boerderij Steenberg en naar Steenweert. Vanaf nu tot 1880 vallen bewoning en bezit samen.

Het paar woont nog maar kort op de boerderij als in 1812 de 'naamsaanneming' plaatsvindt. Wie nog geen vaste achternaam heeft, wordt verplicht er eentje te kiezen. Zo ook onze Garrit. Dit als gevolg van de invoering van de burgerlijke stand door Napoleon. 'Garritsen' is slechts een patroniem, een aanduiding afgeleid van de voornaam van de vader. De familienaam die men op dat moment kiest, kan tot op de dag van vandaag niet zo maar gewijzigd worden. Garrit kiest echter niet Garritsen, maar ... Steenweert.

De officiële akte hiervan luidt aldus: 'Voor ons, Maire (burgemeester) der gemeente van Steenderen<sup>8</sup>, canton van Doesburg, arrondissement van Zutphen, departement van de Boven IJssel is verschenen Garrit Garritsen wonende onder Steenderen en heeft verklaard aan te nemen voor familienaam de naam van Steenweert en voor voornaam die van Garrit Garritsen te behouden.

Dat hij heeft vier zoons en drie dochters met de namen (...etc.)

Van al hetwelk wij deze akte hebben opgemaakt en op beide registers hebben ingeschreven, voorts door de comparant (Garrit) na gedane voorlezing met ons getekend binnen Steenderen, 18 november 1812, (ondertekend door) H.W. Rasch.<sup>9</sup>



Garrits handtekening onder de akte van naamsaanneming uit 1812: Garrit Garritsen Steenweert

Dat we de naam Steenweert hier pas voor het eerst zien, is niet vreemd. Ook De Gouden Leeuw staat nergens in oude documenten. We zien hem nog terug in 1817, in een document waarin Garrit genoemd wordt als lid van de Kerkenraad: 'G. Garritsen Steenberg en op Steenweert'. 'Steenbergen' zal nog stammen uit de jaren dat hij op die boerderij gewoond heeft.

Maar toen ... Wat is er gebeurd? Waardoor wordt zijn achternaam alsnog Garritsen? We weten het niet. Het meest voor de hand ligt dat die naam zo ingeburgerd is dat de plaatselijke ambtenaar niet aan Steenweert kan wennen. Of ... hij is in verwarring. In 1832 staat Garrit in het Kadaster (ook overheid) als Garrit Garritsen Steenberg, net als in 1817 bij de Kerkenraad. Hoe dan ook, Garrit heet bij zijn overlijden in hetzelfde jaar 1832 gewoon weer Garrit Garritsen, evenals zijn nazaten nadien. ■

<sup>1</sup> ORA Bronkhorst PvB, inv. 3, datum 30-07-1749

<sup>2</sup> Steenderen Tutele 3021/798, datum 02-03-1787

<sup>3</sup> ORA Bronkhorst CVA, inv. 2, datum 02-06-1808

<sup>4</sup> Huisnummers worden in de 19e eeuw geregeld gewijzigd.

<sup>5</sup> Overledenen Bronkhorst (RBS 1436.1): 14-03-1752 Rut in de Richtershuis zijn zoon genaamd Jan, begraven (Theodorus Wolterbeek werd Rut genoemd.)

<sup>6</sup> ORA Bronkhorst PvB, inv. 4, datum 25-02-1762

<sup>7</sup> ORA Bronkhorst CVA, inv. 1, data 14-02-1770 en 24-03-1770

<sup>8</sup> Bronkhorst is dan al deel van de gemeente Steenderen.

<sup>9</sup> Nieuw Archief Steenderen (NAS), Aangenomen geslachtsnamen 1812, 0446/1078, akte 66, datum 28-11-1812

## Van de Activiteitencommissie

ma 18 januari 2016 **Lezing religieuze monumenten**

Lezing door drs. J.J.P. Gardeniers. De zorg voor religieuze monumenten en de rol van de Stichting Oude Gelderse kerken, waarbij ook aandacht is voor de plaatselijke gebouwen.

ma 21 maart 2016 **Ledenvergadering**

# Steenderen toen en nu

*Straatbeelden van toen gezien vanuit het nu.*

*Aan de hand van oude foto's die op dezelfde plaats opnieuw genomen zijn, is te zien wat er in de loop der jaren is veranderd.*



De Doctor A. Ariënsstraat,  
vroeger Baaksche-  
weg genaamd.

